

ALGIRDAS DANKISAS
(1942–2014)

TARP TYLOS IR VIENATVĖS
(Ištrauka)

Viešpatie, kaip sunku prisiversti patikėti, jog Antano nebėra... Kažkuria savo esybės dalele vis dar tikėjau, kad tai netiesa. Paskutiniai iš penkiasdešimties mūsų pažinties ir draugystės metų jis mėgo kartoti, jog pasaulin ateiname tam, kad mirtume. Ir esą nieko čia nepakeisi.

Sutapimas ar ne, bet Antanas visam laikui atsisveikino baltą Naujųjų metų naktį. Langus puošė šalčio gėlės, akompanavo pūga. Ant stalo degė žvakė. Šokdino šešėlius kambario sienose. Ką tu padarei, vienatve? Ką?.. Apima gėda, kad tik netekties valandą prisimenu visus mūsų pokalbius. Suprantu, kad bendravimas su tuo doru ir kukliu žmogumi – Likimo man skirta didžiulė dovana, kuri šildys mane visą likusį gyvenimą.

VIENATVĖ DIDELĖ, BET IŠTVERIAMA

„Galbūt tie paukščiai ant savo sparnų išneša paskutinę mano gyvenimo vasarą. Kas žino, kiek gyvenimo greitkelyje liko jų – žingsnių? Trys, du, gal pusė?“ – mažliu žvilgsniu nulydėjęs padangėje nugirgsintį gervių trikampį, pasakė Antanas.

Žarėnų ir Latvelių apylinkėse šeiminkavo auksinis ruduo. Antanas labai mėgo rudenį. Dažnai kviesdavo mane jo spalvomis, tylia šių apylinkių rimtimi pasigėrėti. Ir tą kartą Antanas buvo santūrus ir užsidaręs. Bet tik susitikimo pradžioje. „Netrauk manęs už liežuvio. Tikrai nepasakosiu. Nereikia man tos reklamos. Gal tai kam nors yra kažkas ypatingo. Man – visiškai nulis“, – ramiai pratarė. Ir kiek palaukęs pasakė, jog norįs šiek tiek privatumo. „Esu paprastas žmogus, todėl geriau rašyk apie kitų darbus“. Tegu šneka, kas kam patinka. Jis gyvenęs savo paprastą, niekuo neišsiskiriantį gyvenimą. Antanas nemėgo būti vadinamas rašytoju. Pusiau juokais, pusiau rimtai save jis titulavo meninės prigimties vienišiumi. Tyliai įsiseisdavo, ko nors mokomas.

„Antanai, bet juk pats ne kartą sakei, jog krintantys lapai primena, kad paskubėtum. Nes laikas nelaukia miegalių“, – bandau suktis iš situacijos. Apie save, savo planus ir užmačias Antanas kalbėdavo labai nedaug. Ir tik tai, ką manė reikalinga sakyti. Pagaikščiu pamaišęs laužo žarijas, pavartęs kepančias bulves, pasakė: „Išpasakota svajonė – jau nebe svajonė...“ Kiek jų dar liko – neįgyvendintų? Pagalvojęs pridūrė: „Su amžiumi rašyti darosi ne lengviau, bet sunkiau. Mintys išgaruoja lyg lašas vandens stiklinėje. Pasaulis, kuriame gyvenu, įgavo beprotišką pagreitį. Reikia didžiulių pastangų, kad nuo jo neatsiliktum. Nebesutampa požiūriai su dabartine rajono kultūros darbuotojų valdininkija. Nebesutampa, nors tu ką...“ Dauguma savo kėdžių besilaikančių myli tik save. O meilė sau – Antanui liekanti savaime nesuprantama.

Žinia, požiūriai keičiasi. Jo taip pat. Mokykloje manęs vienaip. Dabar – kitaip. Vargu ar bepavyks prisiliesti prie tų dalykų, prie kurių nė priartėjęs nebuvo. Rašymas turįs turėti praktinės prasmės. Antraip kuriam galui jo imtis apskritai? Vis mažiau ir mažiau laiko lieka analizuoti, gilintis. Sunkiau ir sunkiau sekasi įsileisti sakinį į sąmonę. Kur jau ten giliosios prasmės... Erzina tie nebaigtumai, nenušlifuoti kampai. Ir emocijos nebesančios tokios ugningos ir aštrios. Sąmonėn smingančios tik begalės „kodėl?“

Vertybės, su kuriomis užaugęs, staiga apvirto aukštyn kojomis. Nebestumianti į priekį ir vidinė energija. Darosi vis sunkiau ir priimti drastiškus sprendimus. Jeigu šiandien tu dar reikalingas, rytoj jau gali būti niekam neįdomus. Antano balse negirdžiu jokios nusivylimo gaidelės, kai kalba pasisuka apie jo parašytus, vis dar dienos šviesos neišvystančius tris romanus. „Ateitis... planai... kūryba... Be pinigų – nieko verti dalykai, – sako liūdnokai. – Kūryba – prabanga, kuriai

reikia ne tiek laiko, kiek pinigų...“ Džiaugtis ir vertinti galįs tik šią akimirką. Nes ir ji tuoj praeis. Ir ateis kita. Kūryba jam dabar balansuojanti tarp tikrovės ir nežinios. Abejoti ir rinktis nebeliko laiko. Matyt, Aukščiausiasis jam suteikęs alternatyvą nuolankiai paklusti tam, kas skirta.

Niekaip nedirįsau užgauti skaudžiausios jo gyvenimo stygos – vienatvės. Žinojau – gyvenimo prasme Antanui jau seniai tapo būti reikalingam ir naudingam kitiems.

Antanas nuolat primindavo nemėgstąs visų tų kalbų apie tai, kokie mes buvę anksčiau drąsūs ir kovingi. Jo politika buvo ir liko tai, ką jis daręs kasdieniame gyvenime. Kiek padvejojęs pridūrė: „Na, dar rašymas...“ Esą, jau seniai supratęs, kad vertingiausias dalykas gyvenime – tai žmogus, žmoniški santykiai. Tie santykiai jam pereiną tik per supratimą „žmogus“. Vienatvė? Vienatvė esanti didžiulė vertybė, neįkainojama kolekcija, šulinys, iš kurio pasisėmęs tai, ką labiausiai vertinąs ir mylįs. Tyla ir vienatvė turinčios daug skirtingų veidų. Nes ir žmonių veidai skirtingi. Kitaip ir būti negali... Ilgai tylime.

Pro šalį plaukia auksinio rudens akimirkos. Plaukia laikas. Tylą nutraukiu aš: „Apie ką mąstai, Antanai, giliomis vienatvės akimirkomis?“ Jis šypteli. „Na, mąstau aš ne tik vienatvės apimtas. Juk vienatvė – nebūtinai yra tai, kai eilinį kartą gyvenimo per dantis smogtas vienas lieki tuščio namo kambaryje. Vienatvę gali pajusti ir linksmame inteligentų rate. Tu tą gerai ir pats žinai...“

Skanaujame laužo žarijose paskrudusias bulves. „Jeigu tylą ir vienatvę mylėsi labiau už save, jos atsilygins kur kas didesniais stebuklais. Ir nežinomybės, regis, neliks, – prabyla Antanas. – Belieka laukti, kol pats gyvenimas duos įvertinimą vienam ar kitam pasirinkimui.“

Sakėsi nežinąs, ar visa tai truks dar ilgai. Vidinė energija dar stumianti į priekį. Tačiau jo gyvenime įvykęs lūžis. Nes daugelis vertybių apvirto aukštyn kojomis. Tai laužo jį kaip žmogų. „Mane labai žemina, kai reikia asmeniškai maldauti, tartis ir derėtis dėl knygos išleidimo. Juk tai tas pats, kas mėginimas kiekvieną kartą peržengti per savąjį „aš“. Juk dūšioje aš ne verslininkas“, – liūdesio gaidelė Antano balse susiliejo su gervių klyksmu.

Save ir mane vadino prarastosios kartos atstovais. Nes augome, mokėmės ir dirbome sovietmečiu. Ir tuoj pat pridūrė: „Užtat dabar kiekvienas pats dėl savo karjeros galvą suka. Tai suprantama – kiekvienam labiausiai skauda dėl savų problemų ir visiškai nusispjauti dėl svetimų rūpesčių.“ Esą lygybės ženklo čia nepadėsi. Nes lygybės ženklas – du minusai.

„Tyla, vienatvė, na, dar ruduo man atveria atmintį, – kalba Antanas. – Tyloje ir vienatvėje praleistos akimirkos sumažina nuoskriaudos nepakeičiamumą.“ Šioje ašarų pakalnėje tie dalykai belikę vieninteliais jo stimulatoriais. „Bet juk pabėgimu nuo tų dalykų gali tapti santuoka ir šeima?“ – sakau. Antanas pasiteisina, jog tam nebelikę laiko. „Vedybos neįmanomos, nes, manau, ne šeimos žmogus esu. Jos gyvenimą man padarytų dar labiau nesuprantamą. Juk iš bibliotekininko algos vaikui gardesnio kąsnio nenupirksi, – aiškino Antanas. – Žvaigždele krisdamas iš kosmoso pataikiau į Šakyną. Čia ir susiradau visiškai paprastą gyvenimo formulę – kiekvienos naujos dienos repeticiją.“

2010 m.

(Žurnalistas ir literatas Algirdas Dankisas, paragintas rašytojo Vytauto Kirkučio, šią esė rašė knygai apie Antaną Budzinską, kuri, manyta, kada nors bus leidžiama. Originalas saugomas Vytauto Kirkučio asmeniniame archyve.)